

ВПЛИВ ТРЕМАТОДНОЇ ІНВАЗІЇ НА МІРНІ І ВАГОВІ ПОКАЗНИКИ КАЛЮЖНИЦІ РІЧКОВОЇ (MOLLUSCA, GASTROPODA, PESTINIBRANCHIA, VIVIPARIDAE)

Н.Г. Гаврильченко, А.П. Стадниченко, О.І. Уваєва

Кафедра зоології Житомирського державного університету імені Івана Франка
Житомир, Україна

Калюжниця річкова *Viviparus viviparus duboisianus* (Mousson) – один з найпоширеніших видів прісноводних черевоногих гребінчастозябрових молюсків України. Це звичайний реофільний вид розповсюджений у водотоках, приурочених до всіх її ландшафтно-кліматичних зон, за виключенням високогір'я Українських Карпат (у цій зоні *V. viviparus* поширений до висоти 500 м н.р.м.) і Кримського півострова. Калюжниця – одні з найкрупніших прісноводних черевоногих молюсків України: максимальна висота їх черепашок сягає тут 10 см. Популяції їх відзначаються чималою абсолютною чисельністю і високими значеннями щільності (густини) населення. Зрозуміло, що за таких обставин ці тварини відіграють вагому роль у переносі і трансформації речовин і енергії у природних (і штучних) екосистемах. Ці крупні зябродишні молюски, будучи активними фільтраторами, беруть значну участь у біологічному самоочищенні прісних вод від зависей як мінерального, так і органічного походження. Важлива роль належить молоді калюжниць у живленні бентосоїдних риб як одному із найзвичайніших компонентів їх кормової грудки. Негативна роль *V. viviparus* полягає у тому, що вони є облігатними проміжними (а часом і додатковими) хазяями трематод, марити яких є поширеними кишковими паразитами риб, водоплавних і навколводних птахів.

Завданням нашого дослідження було з'ясувати, як відбивається на морфометричних (мірних і вагових) ознаках *V. viviparus* паразитування у них партеніт і церкарій трематод. Матеріалом дослідження слугували *V. viviparus* зібрані в р. Тетерів (Житомир) на ділянці від парку Гагаріна до Житомирського водосховища (Корбутівка) у вересні 2009 р. Висоту черепашки вимірювали штангенциркулем. Загальну сиру масу їх тіла встановлювали на електронних терезах (WPS 1200/C) після легкого обсушування черепашки за допомогою фільтрувального паперу. Стать і наявність (чи відсутність) трематодної інвазії з'ясовували шляхом анатомування тварин. Видову ідентифікацію трематод здійснювали виключно на живому матеріалі. У роботі використано *V. viviparus* заражених однією трематодою – *Echinoparyphium petrowi* Nevostr. (родина Echinostomatidae). Мірні і вагові показники цих молюсків у нормі і за інвазії тварин паразитами представлені у наведеній нижче таблиці.

Таблиця

Вплив трематодної інвазії на висоту черепашки (см) і загальну масу тіла (г) *V. viviparus*

Стать	Незаражені			Заражені		
	lim	M±m	CV	lim	M±m	CV
Висота черепашки						
Самці	1,10–3,80	2,82±0,16	0,36	2,40–3,60	3,10±0,19	0,19
Самки	2,45–4,10	3,09±0,09	0,17	2,73–3,47	3,20±0,15	0,11
Загальна маса тіла						
Самці	2,24–7,43	4,71±0,38	1,98	3,18–9,25	6,32±0,99	4,93
Самки	3,94–9,68	6,37±0,36	2,40	4,02–9,83	6,73±1,20	7,18

Отримані дані свідчать про те, що за трематодної інвазії у молюсків збільшуються як висота черепашки, так і загальна маса тіла. Така реакція на дію паразитів неоднаково виражена у особин різних статей. У самців вона набагато яскравіша порівняно з самками. Так, у перших з них за інвазії висота черепашки зростає на 10, а загальна маса тіла на 34%, у той час як у самок ці ж показники становлять відповідно 4 і 6%. Збільшення загальних розмірів маси тіла молюсків (морських і прісноводних) за трематодної інвазії відзначають і інші дослідники. А от щодо того, якою є ця реакція – захисною чи патологічною, єдиної думки поки що немає.